

niku se svou složitou, různě členěnou hierarchizací, 2. sociální mobilita a 3. vztah mezi podnikem a vnější sociální komunitou. Všechny tyto oblasti mají svá specifika pokud jde o rozdíl mezi podnikem kapitalistickým a socialistickým.

Bedřich Weiner zdůraznil ve svém referátu o *Některých otázkách podniku a zárodu jako sociálního systému aspekt vlastnictví*, který má dynamický charakter. V různé časové etapě se projevil rozdílný vliv celospolečenského vlastnictví na vztah pracujících k práci, k podniku a k pracovní iniciativě. Dalším obsáhlým tématem příspěvku byla problematika účasti na řízení, která má pro socialistický podnik základní význam, ale jejíž praktické řešení se nedostalo za hranici zprostředkující, formální podoby, což je umrtvující a nedostatečný stav. V závěru se B. Weiner zabýval tematikou formální a neformální organizace a oproti pojetí této problematiky ve světové literatuře uvedl potřebu mnohostranné interakce všech vnitropodnikových činitelů (formální organizace, politických složek, odborů, zájmových organizací, neformální skupinové struktury) v našich podnicích.

Robert Rošk o se pokusil o zajímavý *Teoretický model vztahu člověka k práci*. Analyzoval tento vztah jako strukturu, jejímiž prvky jsou 1. člověk, 2. pracovní pozice, 3. jednání. Pracovní pozici chápe jako konstruktivní prvek struktury „člověk — práce“ a rozlišuje na ní jednak věcně a jednak společenské charakteristiky, s další detailizací vlastností.

V druhé části výstavby tohoto teoretického modelu provedl sociologickou analýzu zařazení člověka jako konstruktivního prvku struktury. V této souvislosti uvedl především dva skupinové faktory: 1. demografické charakteristiky člověka a 2. sociálně ekonomické charakteristiky člověka.

Teoretický charakter tohoto příspěvku by pochopitelně vyžadoval seznámení s celým textem, což bude umožněno vydáním sborníku z této konference.

Kazimierz Doktor rozlišil ve svém vystoupení dva modely podniku — manažerský a humanitní. Současně se kriticky postavil k Matejkovu členění systému podniku jako zbytečně širokému. Své další postřehy opíral o některé diskutabilní momenty rozdílu mezi kapitalistickým a socialistickým podnikem (postavení odborů, socialistický podnik jako filantropicko-pečovatelská organizace, otázka, kdo je podnikatelem v kapitalistickém a socialistickém podniku).

Autor této informativní stati hovořil o *Problematice pracovní iniciativy ve vztahu k soutěživosti*. Pokusil se o teoretický rozbor pojmu pracovní iniciativy, její modelové zařazení ve výrobním procesu především vůči motivačním a stimulačním prvkům. Upozornil na úlohu nežádoucí — disfunkční iniciativy v pracovních skupinách, a uvedl některé dílčí výsledky výzkumu institucionalizované formy pracovní iniciativy, jakou představuje socialistické soutěžení.

Jednání této sekce bylo uzavřeno širokou

diskusí o problému společenského vlastnictví a variabilitě jeho forem.

IV. sekce jednala o *problému volného času a životního stylu socialistické společnosti*.

Sociologickou problematiku urbanizace si vybral jako téma svého příspěvku Jiří Musil. Hovořil o dvou prouděch (polaritách) myšlení průmyslových společností — antiurbanismu a prourbanismu, jak se projevovaly ve společensko-filosofických a technicko-architektonických názorech počínaje 19. stoletím. Autor uvedl některé charakteristiky osobnosti městského člověka, jak byly hypoteticky předpokládány Simmel-Wirthovou teorií, a některé novější poznatky o sociologii města. Odmítl romanticky zbarvenou negaci mnohamilionových aglomerací jako moderní mýtus, živý starou tradicí evropského a amerického antiurbanismu, a naopak zdůraznil potřebu sociologického studia organizace společnosti ve velkoměstských útvech a vytváření společenských podmínek jejich optimálního fungování.

O *nových úkolech sociologických výzkumů masové kultury se zvláštním zřetelem na rozhlas a televizi* hovořil Oliver Bakoš. Zdůraznil potřebu zkoumání účinků těchto komunikačních zdrojů na postoje příjemců, možnost pohotové zpětné vazby a potřebu přechodu od extenzivních k intenzivním výzkumům. Za důležitou rovněž považoval hlubší diferencovanost zkoumání jednotlivých skupin příjemců, úroveň jejich znalostí a umleckého vkusu a rozčlenění posluchačů podle stejného životního stylu, o jehož charakteristiku se pokusil v závěru referátu.

V sekci byly dále předneseny tyto referáty: Pavel Rybicki: *Sociologická problematika urbanizace*, A. Kłoskowski: *Typy kulturní participace a malé lokální společnosti v Polsku* a W. Markiewicz: *Sociologická problematika volného času v industrializovaných oblastech*.

Pro časovou tiseň nebyl přednesen referát J. Turowského: *Sídlště jako základ struktury společenské organizace města*, Z. Skorzyňského: *Diagnostická činnost v sociologii volného času na příkladu polsko-československých výzkumů* a referát Miroslava Dismana *Volný čas jako problém empirického výzkumu*.

Se všemi těmito referáty se budou čtenáři moci seznámit v připravovaném sborníku.

I. setkání polských a československých sociologů prokázalo užitečnost takovýchto dvoustranných setkání, umožňujících pružnější a obsahově hlubší komunikaci oproti jiným formám výměny informací a poskytujících příležitost k navázání dlouhodobých individuálních pracovních kontaktů.

Rudolf Battěk

Symposium na téma „Schöpfung und Freiheit in einer humanen Gesellschaft“ v Mariánských Lázních v dubnu 1967

Ve dnech 27.—30. dubna 1967 se konalo v Mariánských Lázních mezinárodní symposium na téma *Schöpfung und Freiheit in einer humanen Gesellschaft*. Symposium po-

řádali společně dva organizátoři: Společnost křesťanských intelektuálů Paulus-Gesellschaft se sídlem ve Freilassingu (převážně katolického charakteru, i když v jejích řadách jsou také křesťané jiných denominací) a Sociologický ústav ČSAV. Sympozium navazovalo na dvě podobná setkání, která se uskutečnila z podnětu Paulus-Gesellschaft roku 1965 v Salzburku na téma *Christentum und Marxismus heute* a roku 1966 v Herrenchiemsee na téma *Christliche Humanität und marxistischer Humanismus*.

Sympozia se zúčastnilo asi 200 osob z dvaceti zemí Evropy a Ameriky. Dvě třetiny účastníků tvořili křesťané ze západních zemí, vybírání a zvaní společností Paulus-Gesellschaft, jedna třetina byla zvaná Sociologickým ústavem.

Z naší kvóty jsme umožnili účast jedenácti marxistům z kapitalistických zemí, dvaadvaceti marxistům ze socialistických zemí a sedmadvaceti křesťanům ze socialistických zemí. Zbytek tvořili marxističtí a křesťanští novináři. Ze socialistických zemí přijeli křesťané z NDR, Polska, Maďarska, Jugoslávie a Československa. Marxisté byli zastoupeni z Itálie, Francie, Španělska, Rakouska, Rumunska, Maďarska, Bulharska, Jugoslávie a Československa. Omluvily se pozvané instituce z SSSR — nikoliv však z důvodů zásadních, ale pracovních. (Sovětské vědci přijali měsíc před naším sympoziem pozvání západoběrlínské evangelické akademie a také ve Voprosech filosofii byla uveřejněna stat pozitivně hodnotící loňský dialog na půdě Paulus-Gesellschaft.)

Složení účastníků bylo rozmanité nejen vzhledem k zemím, z nichž přicházeli, k světovým názorům a náboženským vyznáním, které zastupovali, ale i k odbornému zaměření. Sešli se filosofové, teologové, sociologové, historici, politologové, psychologové, lékaři, ekonomové, právníci, matematici a přírodovědci různých profesí.

Početní poměr účastníků z obou stran — 169 křesťanů a 48 marxistů, z čehož 15 bylo novinářů — by mohl vyvolat dojem neúměrné výhody pro křesťany a obav z možného výsledku. Úmyslně jsme však dodrželi proporce, které byly na předcházejících setkáních, aby nemohl vzniknout dojem, že zneužíváme „výhody vlastního hřiště“. Ze stejného důvodu jsme neměnili nic ani na způsobu organizace jednání. Chtěli jsme tím jednak vyjádřit své uznání zásluh Paulus-Gesellschaft, která dialog v této podobě již několikrát iniciativně organizovala, jednak jsme si byli vědomi, že každá — byť z věcných důvodů sebezúčtečnější — změna by dala záminku k podezření, že její důvody leží mimo oblast vědy. Proto jsme se snažili ve všem vycházet vstříc přáním a návrhům svého spolupředsedy.

Takovýto přístup je možný za dvou předpokladů: předně, jsme-li přesvědčeni o pracovitosti a nosnosti myšlenek marxismu a za druhé, máme-li důvěru, že i u našich partnerů mají převahu objektivně hodnotící, kriticky myslící lidé, jimž jde o pravdu, spravedlnost a humanitu. Máme dojem, že

průběh sympozia prokázal oprávněnost obou předpokladů. V podstatě celý charakter sympozia, určovaný referáty vesměs vysoké teoretické úrovně, si zachoval věcný a seriózní ráz, zatímco jednostranně útočným pokusům zůstala role okrajových zásahů, kterým se nepodařilo atmosféru zvrátit.

Bylo by však omylem si představovat, že tohoto výsledku bylo dosaženo bez obtíží, nebo dokonce na základě ideových kompromisů. I když vybuchlo několik „načasovaných pum“, dialog nezabýly. Pokusy o jalový eklekticismus se neobjevily vůbec — ani na jedné, ani na druhé straně. Marxisté i křesťané vystupovali naprosto principiálně a při vši snaze o porozumění nikdo nezastíral hluboké zásadní rozpory v posledních východiscích obou myšlenkových soustav.

Sympozium bylo koncipováno jakožto vědecká diskuse k základním teoretickým problémům, které zajímají křesťany i marxisty, na níž by mohli konfrontovat svá stanoviska a své pokusy řešení. Je pochopitelné, že každé teoretické stanovisko má své praktické konsekvence. Hovořilo se i o nich, a nikoliv pouze okrajově.

Sympozium vědeckých pracovníků nemůže ovšem nahrazovat ani sátní, ani církevní instituce a rozřešit konkrétní problémy, které patří do jejich kompetence. Je však s to vyjasnit některé teoretické předpoklady, jejichž prověření nebo neprověření může v budoucnu modifikovat vztahy mezi oběma stranami. To není málo, udělali se to poctivě. Klást však místo zkoumání předpokladů podmínky dialogu, znamená předem jej zabít. Dostáváme se tím na pozici měření sil, handrkování o ústupky. Zlepšení vztahů nemůže být dosaženo tlakem jedné strany na druhou, ale na základě vlastní vnitřní korektury, která vyplyne z jistoty o pozitivní hodnotě (třebas dlel) toho druhého. Tento přístup nebyl samozřejmě všem účastníkům. Někdy bylo těžko rozeznat, zda pokusy o tlak vycházejí z naléhavé netrpělivosti rozřešit vše najednou, nebo ze snah méně ušlechtilých. Toto naše stanovisko k dialogu v žádném případě neodděluje sféru humánních řečí od ne vždy humánní praxe (i když za jistých okolností i slovo je čin). Jisté nemůže být brán vážně ten, kdo pohovoří, vrátí se a žije klidně dál, nevzrušen tím, co se děje kolem.

K obsahu sympozia je třeba předeslat, že jak rámcová tematika, tak témata jednotlivých dnů jednání byla vymezena velmi široce a ne dosti precizně formulována. To umožňovalo značně autonomní výběr námětů pro jednotlivé referáty jak marxistické, tak křesťanské. Vzniklo tím nebezpečí malé návaznosti a často prakticky monologický sled referátů k problémům, jež ten který řečník pokládal za závažné nebo na nichž pracuje. Tento nedostatek sdílelo sympozium se všemi předchozími dialogy na půdě Paulus-Gesellschaft (a nejen s nimi). Způsobilo to i roztržitost diskuse, která se jen v několika řídkých případech koncentrovala kolem určitých problémů; ani to však nebyly vždy problémy klíčové, nýbrž často

pouze epizodní, které však svou extrémností vyprovokovaly lavinovitou reakci. I to je ale obvyklým zjevem u setkání tak masového charakteru, kde značná část účastníků je vlastně omezena na roli publika (což svádí řečníky a vystupující spíše k efektně účinnému než hlubokému projevu).

Krystalizuje se však již i určitá kompenzace tohoto zjevu. Tím, že jádro účastníků se v několikaletém sledu dialogu do jisté míry stabilizuje, naskytá se možnost vyrovnat se seriózním způsobem s nejzávažnějšími otázkami, postavenými na jednom kongresu, při následujícím setkání. Tak například referát Roberta Kalivody byl fundovanou marxistickou odpovědí na loňskou otázku pátera Rahnera z Chiemsee.

Na zahájení v předvečer jednání bylo symposium předznamenáno projevem akademika Macka, který načrtl historický význam české reformace pro formování myšlenky evropské tolerance, a referátem dr. Kellnera, který v podstatě pozitivně shrnul zkušenosti z dialogu a vysoké ocenění jeho významu znehodnotil něčím, co bylo možno pochopit jako výzvu k předkládání útů.

První den jednání byl věnován tématu Společnost a dějiny v jejich významu pro člověka. Hlavní referát Johanna Baptista Metzze, profesora katolické teologie z Münsteru, pod názvem *Křesťanské náboženství a společenská praxe* byl věnován kritice privatizujících tendencí v moderní teologii a zdůraznil charakter křesťanského náboženství jako instituce společenské kritiky. Společenská angažovanost a odpovědnost za spravedlnost, svobodu a mír ve světě jsou mu hlavním obsahem pozoruhodně analyzované kategorie lásky v křesťanství. Jeho marxistický spoluřečník Milan Průcha z Prahy se ve svém referátu *Být člověkem* věnoval dvěma otázkám: kritice křesťanského pojetí transcendence, pokusu o marxistické pojetí transcendence v rovině bytí a dále zprostředkovanému vztahu filosofických východisek k politické praxi a důsledkům, které z této teze vyplývají jednak pro poměr marxistické filosofie k tvorbě nemarxistických filosofů, jednak pro poměr socialistického státu k občanům, jejichž světový názor je jiný než marxistický. Juan Beneyto z Madridu definoval svobodu ve vztahu k Bohu a Oleg Mandić ze Zagrebu věnoval svůj koreferát problému svobody jako překonávání odcizení. Diskuse se soustředila k referátu Metzze a Průchy a byla z nejsoustředěnějších na sympoziu.

Odpolední jednání zahájil obsáhlý referát Yves Congara, profesora katolické teologie z university ve Strasburku, *Tvůrčí vliv společnosti a dějin na vývoj křesťanského člověka*. Referent, významný francouzský teolog, se pokusil o analýzu vlivů historické situace na vývoj formování křesťanské dogmatiky. Marxistický referát pronesl József Lukács z Maďarska, *O historickém vědomí a odpovědnosti*. Těžiště referátu bylo v problému lidské aktivity, analyzovaného ve vztahu k eschatologické myšlence křesťanství a na druhé straně k usilování o ko-

munistickou společnost. Koreferát měl křesťanský teolog J. L. Hromádka z Prahy. Pro nedostatek času nemohl být přednesen referát Milana Machovce. (Autor však uplatnil základní myšlenku svého příspěvku příštího dne, kdy se účastníci k jeho podnětům v diskusi vrátili.) V diskusi, která následovala, se nepodařilo vyčíst pro nedostatek času vše, co se v referátech nabízel.

Druhý den dopoledne hovořil za Paulus-Gesellschaft profesor biologie z Heidelberku Hans Schaefer na téma *Společenská, pokrok, dějiny a osobní tvůrčí potence člověka*. Byl to pokus o přesné definování základních pojmů z hlediska vědy, přičemž ovšem prof. Schaefer chápe jako přesně verifikovatelné pojmy a objektivní hodnoty pouze ty, které jsou vytvářeny na půdě přírodních věd. Roger Garaudy z Francie, marxista, přednesl referát na téma *Tvůrčí činnost a svoboda*, v první části zaměřený ryze filosoficky, v druhé společensko-politicky s výraznou kritikou iluzorních svobod v západní společnosti. Křesťanský koreferent, Paul Matusek, psychiatr z Mnichova, se zabýval problémem „ideologizovaného člověka“, rakouský marxista Walter Hollitscher vztahem tvůrčí činnosti jakožto svobody. Ostrá diskuse se do značné míry soustředila na dílčí otázku z referátu prof. Matuseka, který vědecky značně sporným způsobem předložil konferenci závěry zkoumání „ideologizovaných“ vězňů z bývalých koncentračních táborů. Jak marxisté, tak křesťané ostře kritizovali metodu i závěry jeho „zkoumání“.

Odpolední jednání bylo uvedeno referátem Jürgena Moltmanna, profesora evangelické teologické university v Tübingen, na téma *Křesťanství jako náboženství svobody*, v němž se snažil o historickou rekonstrukci vývoje pojmu svobody v dějinách křesťanského myšlení a formuloval pozoruhodnou myšlenku, že jediné jakožto náboženství svobody má křesťanství právo na požadavek svobody pro sebe i na svou existenci. Marxistický referát českého filosofa Roberta Kalivody byl rozborem rozporné společenské funkce křesťanství v evropských dějinách, pod názvem *Křesťanství v procesu lidské emancipace*. Koreferát Heinricha Friese z Mnichova byl věnován problému náboženství a svobody a referát Ileany Marculescu z Rumunska se pokusil o marxistickou definici problému kreativity.

Třetí den hovořil za Paulus-Gesellschaft Iring Fetscher z Frankfurtu o *Individuální svobodě a sociální odpovědnosti*. Referát obsahoval několik invektiv, na které ostře polemicky reagovali čeští marxisté i polští křesťané. Španělský komunista Manuel Azcarate hovořil o možnostech a předpokladech spolupráce křesťanů a marxistů v boji Španělska za svobodu. O zkušenostech soužití křesťanů a marxistů v Jugoslávii hovořil koreferát Zlatko Frida ze Zagrebu. Koreferát Wolfa Dietera Narra věcně analyzoval přínos společenské vědy k problému sociální odpovědnosti. V diskusi tohoto dopoledne vystoupili převážně křesťané a marxisté ze